

focus@ongewervelden.3

maart 2008

3de focus@ongewervelden 2008

Mieren zijn sociale insecten met een vaak wonderbaarlijk gedrag. Een groot deel van hun drukke leven speelt zich, voor ons verborgen, af binnen het nest. We weten dat sommige soorten bladluizen als (melk)vee houden maar de Amazonemier gaat echter nog een stapje verder en maakt andere mieren tot slaaf. In tegenstelling tot de *Formica sanguinea*, die eveneens slaven houdt, zijn de Amazonemieren zelfs niet in staat zichzelf van voedsel te voorzien. Geïnteresseerd? Lees meer hierover in deze focus@.

En 'daar is de lente!', inderdaad, dat zien we aan de vele uitnodigingen voor cursussen, uitstappen, wandelingen en activiteiten.

Volgende thema's komen aan bod:

- Dier van de Maand: Amazonemier (*Polyergus rufescens*)
- Vlinderstudiedag: 12 april 2008
- Brussels Dagvlinderproject zoekt waarnemingen
- Gruwelmail over Afrikaanse spinnensoort
- Boekbespreking: Op spinnensafari
- Spinnendeterminatie te Turnhout
- kalender insectendeterminatie te Zutendaal
- kalender insectenwerkgroep De Bron vzw en NP Westland
- kalender Natuurpunt Hasselt-Zonhoven
- cursus nachtvlinders
- cursussen april
- de activiteitenkalender
- varia

Dier van de maand: Amazonemier (*Polyergus rufescens*)

François Van Kerkhoven

De amazonemier is één van onze zeldzaamste mieren en werd de laatste jaren maar op één locatie in ons land waargenomen. We willen ze hier niet in de schijnwerper plaatsen omdat ze zo zeldzaam is maar omdat haar gedrag nog vele onbeantwoorde vragen oproept.

Deze mier ontmoeten in het veld is een onvergetelijke ervaring die echter nog maar weinigen mochten beleven.

De amazonemier, die misschien op het eerste zicht op een bosmier lijkt, is een roofmier die mieren uit het subgenus *Serviformica* (o.a. de algemene grauwwarte mier) als slaven voor zich laat werken. Zelf gaan ze niet op zoek naar voedsel en het aangehaalde voedsel laten ze zich door de slaven in de mond stoppen.

Zoals op de foto is te zien bezitten ze geen getande kaken om voedsel te verwerken (zoals de meeste mieren wel hebben) maar dolkkaken, geschikt om degenen die ze gaan beroven te doden als het moet.

De koningin van de amazonemier brengt wel nageslacht voort maar de eigen werksters laten de verzorging van hun verwanten over aan de zorgen van de slaven. De slaven binnen zo'n gemengde kolonie bestaan alleen uit werksters waardoor hun aantal door sterfte binnen een jaar sterk afneemt. Om er voor te zorgen dat de slaven de dienst blijven verzekeren, trekken de amazonemieren elke zomer op rooftochten (maanden juli en augustus) om in de buurt de poppen van *Serviformica's* te gaan roven.

Hieruit zullen de daarop volgende weken nieuwe slaven ontpoppen zodat het aantal werkkrachten op peil wordt gehouden.

De **rooftocht** is een spectaculair gebeuren dat plaats heeft op een warme zomerdag in de namiddag. Al die maanden voordien is aan de buitenzijde van het grondnest niet te zien of daar amazonemieren aanwezig zijn. Als het signaal tot de rooftocht is gegeven, komen de rovers naar de oppervlakte. Eerst zie je een paar amazonemieren op het nest of lopen er enkele blijkbaar doelloos in de omgeving heen en weer. Dit kan een hele tijd duren en dan zijn er meerdere scenario's mogelijk. Ofwel keren die paar individuen terug in het nest en gebeurt er verder niets ofwel zie je ze plotseling met tientallen in colonne van het nest wegsnellen. Waar ze naartoe trekken, is niet te voorspellen. Soms splitst de colonne zich in twee om later weer op een punt samen te komen en soms blijft ze als één groot leger verder trekken, zoekend tot ze een nest van de *Serviformica's* gevonden heeft. Deze maken niet de minste kans tegen de met scherpe dolkkaken gewapende aanvallers en degenen die niet vluchten, bekopen hun weerstand met hun leven.

Na een hevige schermutseling komen de amazonemieren stuk voor stuk uit het belaagde nest met een slavenpop tussen hun kaken en keren langs de kortste weg naar hun eigen nest terug. Als eenmaal de laatste rover in het thuisnest is verdwenen, zal je dit niet meer herkennen als een nest van de amazonemier! Als de weersomstandigheden gunstig zijn kan dit scenario zich meerdere dagen herhalen.

Waar kan je deze mier aantreffen? We kennen momenteel **in België slechts één locatie** waar de amazonemier voorkomt en het hoeft dan niet gezegd dat haar voortbestaan hier zeer kwetsbaar is. De grootste kans om amazonemieren aan te treffen is op droge heide of in droge schrale graslanden waarvan wij in Vlaanderen toch wel wat beschikbaar hebben. Wij vermoeden dan ook dat zij toch op een paar locaties moeten te vinden zijn. Daarom willen wij dan ook een **oproep doen** om hun aanwezigheid aan ons te melden. Als je pad tijdens een zwoele zomernamiddag gekruist wordt door een colonne roodbruine mieren met dolkkaken, blijf dan in de eerste plaats staan, geniet van dit unieke schouwspel en vergeet geen foto's te nemen. In de tweede plaats zijn wij je dan enorm dankbaar als je ons die waarneming zou doorgeven.

Contactadressen:

francois.vankerkhoven@formicidae.be en wdekoninck@natuurwetenschappen.be

Vlinderstudiedag: 12 april 2008

Aan de slag voor vlinders!

De **Vlinderwerkgroep van Natuurpunt** organiseert i.s.m. de **Cel Natuurtechnische Milieubouw** van de Vlaamse overheid en het **Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek** een studiedag voor alle natuurliefhebbers en –beheerders met een interesse voor dagvlinders. Er zal bijzondere aandacht gaan naar concrete beschermingsacties en het lopende dagvlinderatlasproject.

Zaterdag 12 april 2008 vanaf 9u30

Katholieke Hogeschool Mechelen
Campus De Ham, Hanswijkauditorium
Raghenoplein 21 bis
2800 Mechelen

Voorlopig programma:

- 09.30 Ontvangst
- 09.55 Welkom door dagvoorzitter **Hans Van Dyck**
- 10.00 Vers van de pers: Westvlaamse dagvlinderatlas – **Sylvain Cuvelier** (Z.W.V.V.K.)
- 10.20 Bermen beheren volgens plan: dagvlinders langs het Albertkanaal in Oost-Limburg – **Jeroen Mentens** (Arcadis/Vlinderwerkgroep)
- 10.40 Vlinders in beeld – Fotomontage van **Jeroen Mentens** (Vlinderwerkgroep)

- 11.00 Koffiepauze

- 11.30 Dagvlinderatlas: stand van zaken – **Dirk Maes** (Instituut voor natuur- en Bosonderzoek)
- 11.45 Dagvlinderatlas: Verdere aanpak en discussie – **Dirk Maes** (INBO) & **Wouter Vanreusel** (Natuurpunt)

- 12.30 Middagpauze - lunch

- 14.00 Voorstelling Vlinderbrochure – **Katja Claus** (Dienst Natuurtechn. Milieubouw, Dept LNE)
- 14.20 Groentje@overpelt – **Jef Lommelen** (Natuurpunt)
- 14.40 Vlinders in bewegende beelden – Film van **Annette Van Berkel** (Vlinderstichting)

- 15.00 Koffiepauze

- 15.30 Dagvlinders in het meetjesland: 16 jaar studiewerk – **Marc Zwertvaegher** (Natuurpunt/Vlinderwerkgroep)
- 15.50 Bruine vuurvlinder in Brabant: toestand en kansen – **Ilf Jacobs** (Natuurpunt)
- 16.10 Vlinders in de tuin: tussenstand en vooruitblik – **Wouter Vanreusel** (Natuurpunt)

- 16.30 Receptie

Inschrijven voor de studiedag kan via vlinders@natuurpunt.be, telefonisch op 015/29 72 13 of schriftelijk op Vlinderwerkgroep Coxiestraat 11 2800 Mechelen

Brussels dagvlinderproject zoekt waarnemingen

Dankzij alle vrijwilligers en ondanks het wisselvallige weer is 2007 toch een succesvol jaar geweest. En daar zijn wij zeer dankbaar voor!

Heel wat mensen zijn vorig jaar actief op zoek gegaan naar vlinders in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, maar we merken dat nog veel waarnemingen niet zijn doorgegeven. Graag roepen we op om even tijd te maken, de gegevens op een waarnemingsformulier in te voeren en je telling door te geven aan:

karolien.beckers@inbo.be

Om een tussentijdse balans op te kunnen maken van de voorbije 2 jaar dagvlinderinventarisatie vragen we jullie om zoveel mogelijk **waarnemingen zo snel mogelijk door te geven**.

Een overzichtje...

Met de voorlopige resultaten is er een eerste overzichtskaart met de verspreiding van de vlindersoorten in Brussel opgesteld. De kaart kan je terugvinden op:

<http://www.inbo.be/docupload/3425.jpg>

Zoekkaarten

Vanaf deze zomer kan je op zoek gaan naar de bedreigde soorten met onze nieuwe zoekkaarten.

De waardplanten van de Iepenpage en de Sleedoornpage zijn in kaart gebracht en kunnen worden gedownload op:

http://www.inbo.be/content/page.asp?pid=FAU_INS_VL_BrusselseAtlas_NL_Bedreigd

Meer info op de website:

http://www.inbo.be/content/page.asp?pid=FAU_INS_VL_BrusselseAtlas_NL

Gruwelmail over Afrikaanse spinnensoort: niet (te) geloven!

Onderhand zijn er nog weinig mensen die het emailbericht nog niet kregen!
Het ARABEL-secretariaat wordt overspoeld door mails en telefoontjes van mensen in paniek.

Het bewuste bericht:

Toch de moeite om de foto van deze spin even in te studeren.

Waarschuw eventueel ook de kinderen voor dit beest....

Nieuwe gevaarlijke spin !!!! (doorzenden aub!) geen grap!!!

Dit jaar is er in België een epidemie van de Afrikaanse spin, +/- 15 mm grootte (met dank aan de vliegtuigen). In de tuin, schaduwplekken en frisse plaatsen.

Ingeval u gebeten wordt, haast u binnen het kwartier naar het dichtsbijzijnde ziekenhuis.

Indien u er langer mee wacht zal het gif al onherstelbare schade hebben toegebracht.

Als u dat niet lukt.... in 88 % van de gevallen volgt er amputatie binnen de 10 dagen!

Er zijn geen andere oplossingen beschikbaar en ook geen tegengif.

Probeer zeker niet om deze spin te vangen.

Stuur dit a.u.b door!

Blijkbaar spreekt deze onheilstijding zoveel mensen aan dat ze massaal wordt doorgestuurd.

Ondertussen is er sprake van een heuse golf van massahysterie want mensen laten zich gewillig overtuigen door de expliciete foto's. De lukraak toegevoegde spinnenfoto moet immers de evidente link leggen met de lelijke wonde.

De maat is daarom vol en bij deze moeten wij met klem reageren om enige rationaliteit met betrekking tot dit onderwerp te laten terugkeren.

De feiten:

-Het gaat hier om een **onvervalste hoax**, en dus 100% flauwe kul.

De mail dook voor het eerst op in de Verenigde Staten in 2003. Daar ging het toen dus niet over een Afrikaanse spin in België. De foto's van de wonde zijn steeds dezelfde gebleven maar de spin werd reeds meerdere keren vervangen. Nu eens was er sprake van een Amerikaanse soldaat die in Irak gebeten was door een solifuug (die zelfs geen gif heeft), dan weer van een beet van een huisspin in Amerika.

Al in juli 2003 dook het bericht op in België, maar toen nog zonder bijhorend verhaaltje.

In 2005 was er dan plots sprake van een Afrikaanse spinnen-epidemie (op zich al onmogelijk bij spinnen). Onlangs dook de mail nu ook in Nederland op.

-De getoonde spin is zelfs geen Afrikaanse maar een **Amerikaanse soort**.

Op <http://spiders.ucr.edu/hyperbole2003.html> lees je een tekst van Dr. Rick Vetter van de Universiteit van Californië. Vetter kon achterhalen dat de foto van de spin gehaald werd van een website van de Universiteit van Ohio en dat het dus zeker niet de foto van de "dader" is.

-Uit mijn **wetenschappelijk overzichtsartikel** (te verschijnen in het volgende tijdschriftnummer van de Belgische Arachnologische Vereniging ARABEL) blijkt dat de getoonde spin zelfs nog nooit toevallig in ons land ingevoerd werd.

-Slangendeskundigen laten weten dat de wonde (op de bijhorende foto's) de typische symptomen van een beet met **bepaald slangengif** vertonen.

Het is bedroevend om vast te stellen dat zovele mensen willen mee surfen op de golven van paniekzaaijrij en hierdoor vermoedelijk op een ongezonde manier aandacht willen verkrijgen. Uiteraard is twijfel begrijpelijk, maar het doorsturen van dergelijke mails zonder zich ook maar enigermate te vergewissen van de juistheid, getuigt toch van van weinig redelijkheid.

De mails en telefoons die we de voorbije weken ontvingen getuigen van echte paniek. Mensen zien overal gevaarlijk giftige spinnen en haasten zich om de dieren te doden en hun kinderen in veiligheid te brengen.

Wij vragen u daarom om te **helpen de gemoederen** rond deze uit de hand gelopen hoax **te bedaren**. Op dit moment is er in ons land immers niet de minste reden tot paniek met betrekking tot spinnen.

Beste groeten,
Koen Van Keer

Secr. Belg. Arachn. Ver. ARABEL

[T] 0032/(0)496-91 61 48

[E] koen.vankeer@telenet.be

[W] <http://www.arabel.Ugent.be/>

Boekbespreking: Op spinnensafari

Op spinnensafari is een handige spinnengids die je alles vertelt over spinnen en hun leefomgeving. Door de foto's, waarop meer dan tachtig spinnensoorten in typische houdingen staan afgebeeld, wordt het een gids die je kunt meenemen in 'het veld'. Elke foto heeft een identificatiefiche met de naam, de familie en de lichaamslengte van de afgebeelde spin. Bij elke soort lees je meer over de levenswijze van de spin, het web dat ze weeft, haar jachtmethode en wat ze precies vangt. Je komt ook meer te weten over waar de spin juist te vinden is en hoe zeldzaam ze is in onze streken.

In aparte kadertjes lees je allerlei interessante weetjes over spinnen: eten we echt spinnen op in onze slaap? Vanwaar komt spinnenangst? Hoe oud wordt een spin? Komt een spin die je buitenzet ook weer naar binnen? Bij welke spinnen ging Spiderman in de leer?

Op speurtocht dus! Je treft zeker een hoop van deze interessante dieren aan.

Koen Van Keer is al vanaf jonge leeftijd gefascineerd door spinnen. Samen met zijn oudere broer houdt hij zelfs een echte spinnenboerderij. Om hun spinnen te voederen, moeten de broers elke dag op vliegenjacht. Als ze ouder worden, wordt de studie van de spinnen professioneler. Koen focust zich op de relatie tussen mens en spin. Hij wordt secretaris van de Belgische Arachnologische Vereniging ARABEL en probeert in die functie de spin beter bekend en geliefd te maken bij een breed publiek. In 2008 begeleidt hij inhoudelijk het Antwerpse biodiversiteitsproject 'De spin. Soort van het jaar van de stad'

Op spinnensafari, Koen Van Keer, Manteau, ISBN 978 90 223 2274 1 - 204 blz. – 15 euro

Spinnendeterminatie te Turnhout

Op **7 maart 2008** komen we samen en nemen we de spinnen onder de loep.

Dit is een zeer soortenrijke groep met een 600-tal soorten in Vlaanderen.

Tijdens de inleidende PowerPoint leer je hoe je de voornaamste families in het veld kan herkennen.

Daarna is er de mogelijkheid om spinnen onder een stereomicroscoop te bekijken, wat noodzakelijk is om het merendeel van de spinnen op naam te brengen.

Hierbij zal **Herman De Koninck** ons helpen om een aantal kenmerken in beeld te krijgen.

Neem gerust zelf ook spinnengidsen mee.

Kalender insectendeterminatie-avonden te Zutendaal

In de vorige kalender van de insectendeterminatie-avonden te Zutendaal waren er enkele fouten geslopen. Er waren namelijk enkele woensdagen en donderrdagen met elkaar verwisseld. Daarom hier nogmaals de **verbeterde kalender**.

Let ook op: de activiteit van 22 mei werd naar 14 mei verplaatst.

Alle geïnteresseerden zijn welkom op volgende data, telkens **van 19 tot 22 u**

Ruwe planning:

- 19 tot 20u00 à 20u30: voordracht of terreinexcursie
- korte mededeling: oproepen, nieuwe soorten, weetjes, raadsel foto's,...
- 20u30 à 21u30 tot 22u: beestjes determineren

* **Donderdag 6 maart 2008: dagvlinders (Nobby Thys)**

* **Woensdag 23 april 2008: de eikenprocessierups (*Luc Crevecoeur*)**

* **Donderdag 14 mei 2008: (was eerst 22 mei maar is onlangs gewijzigd)**

* **Woensdag 25 juni 2008:**

* **Donderdag 3 juli 2008:**

* **Woensdag 13 augustus 2008:**

* **Donderdag 25 september 2008: Waterwantsen nabij de Lieteberg (activiteit) & Voordacht "waterwantsen in Limburg" (*Eric Stoffelen*)**

* **Woensdag 8 oktober 2008: Bijendeterminatieavond**

* **Donderdag 27 november 2008: Resultaten van het onderzoek in de A-beekvallei**

* **Woensdag 10 december 2008:**

De avonden vinden plaats in **bijen- en insectencentrum De Lieteberg**, Zuurbroekstraat 16, 3690 Zutendaal. Om het centrum te bereiken ga je vanaf de kerk van Zutendaal richting Gellik. Na 1 km sla je rechtsaf de Zuurbroekstraat in en van daar volg je de bewegwijzering.

Meer info: Nobby Thys, 014/47.29.53 of Nobby.Thys@natuurpunt.be

Kalender insectenwerkgroep De Bron vzw en NP Westland

• **22 mei Insectendeterminatie** met de natuurgidsen in en om de Scherpenberg.

Afspraak om 19.00 u. aan restaurant Scherpenberg, Dikkebusstraat Loker-Heuvelland. Gids Rudy Claeys

• **01 juni Kriebelbeesten** in en om de Verdronken Weide

Afspraak om 9.30 u. aan restaurant Zillebeke vijver, Zillebekevijvdreef 2 te Ieper. Gids Rudy Claeys.

• **14 juni Insecteninventarisatie** in de Breemeersen – 9 u. en 14 u.

Afspraak telkens aan de kerk van Nieuwkerke – Heuvelland. Gids Rudy Claeys.

• **22 juni Insectenwandeling** Vierlingen en omgeving

Afspraak om 14 u. aan Hill 60, Zwarteleenstraat 40 te Zillebeke. (org. Natuurpunt Westland ism Provincie WVL)

• **4-5-6 juli Vlinderweekend**

- 4 juli nachtvlinders determineren in het BC Palingbeek, Vaartstraat 7 te Zillebeke – Ieper.

Afspraak vanaf 21.30 u.

- 5 juli nachtvlinders determineren in de Sixtusbossen

Afspraak vanaf 21.30 u. aan het Jagershof, Bankelindeweg 58 te Krombeke,

- 6 juli dagvlinders in en om Verdronken weide

Afspraak om 9.30 u. aan het restaurant Zillebeke vijver, Zillebekevijverdreef 2 te Ieper. Gids Rudy Claeys

- 6 juli dagvlinders in Galgebossen

Afspraak om 14.00 u. aan de Parking bij restaurant de Vuile seule, gasthuisstraat 3 te Elverdinge.
Gids Rudy Claeys.

• **03 aug. Vlinders tellen** in Verdronken Weide

Afspraak om 9.30 u. aan het restaurant Zillebeke vijver, Zillebekevijverdreef 2 te Ieper. Gids Rudy Claeys.

• **23 aug. Insecteninventarisatie** in de Galgebossen

Afspraak om 9 u. en 14 u. telkens aan de parking bij restaurant de Vuile Seule, Gasthuisstraat 3 te Elverdinge. Gids Rudy Claeys

Kalender Natuurpunt Hasselt - Zonhoven

CURSUS THEORIELES

* **Di.22-04.** Herhalingsavond Vlinders. Evenals vorig jaar organiseert de SAP-Club een avond waarbij de dagvlinders die in Limburg voorkomen de revue passeren. Dit ondermeer in het kader van de vlinderinventarisatie voor de nieuwe verspreidingsatlas. De avond wordt verzorgd door **Jan Wyers** en **Alex Timmerman**.

De bijeenkomst vindt plaats op de zolder van het natuur.huis van NPLimburg op Domein Kiewit te Hasselt. Aanvang: 20.00u, einde: 22.30u. Bijdrage in de kosten: € 5. Meer info via Jan Wyers: 0475 31 37 09, jan.wyers@skynet.be.

***Di.13-05**. Herhalingsavond Libellen. Zoals eerder in april en in navolging van vorig jaar organiseert de SAP-Club een avond waarbij de libellen van Limburg de revue passeren. Ook deze avond wordt verzorgd door **Jan Wyers** en **Alex Timmerman**.

De bijeenkomst vindt plaats op de zolder van het natuur.huis van NPLimburg op Domein Kiewit te Hasselt. Aanvang: 20.00u, einde: 22.30u. Bijdrage in de kosten: € 5. Meer info via Jan Wyers: 0475 31 37 09, jan.wyers@skynet.be.

VLINDER- & LIBELLENWANDELING

***Za.17-05** (VLI-1). We gaan een eerste keer 'vlinderen' met het SAP-Clubje in de vallei van de Mombeek, op zoek naar **vlinders** en naar **libellen**. Het natuurgebied Mombeek is in beheer bij de mensen van onze Kern Herk & Mombeek.

Verzamelen op de parking aan de elektriciteitscabine op het kruispunt Sasput-Muntelbeekstraat te St-Lambrechts-Herk. Start om 13.00u (dus niet 14.00u zoals vorige jaren!), einde om 17.00u. Hoge schoenen of laarzen aangewezen, loep, vlinder- en libellenboeken en vangnetjes niet vergeten. Voor meer info: Jan Wyers: jan.wyers@skynet.be, 0475 31 37 09. Begeleiding en info omtrent het parcours: Alida Vanholst: 011 31 24 21.

***Vr.30-05** (NachtVLI-1). Eerste van vier activiteiten om onze **nachtvinders** beter onder de knie te krijgen. We stellen onze vanginstallatie en lampen op Domein Kiewit op.

Verzamelen op de parking (Putvennestraat, Hasselt) om 21.00u (zodat er tijd is alles klaar te zetten). Einde wanneer we het moe zijn... (hangt vooral van weersituatie af). Breng een stoeltje mee, een lamp, nachtvlingergids en loep. Voor meer info: Jos Coteur, 0497 04 86 79, jos.coteur@telenet.be.

***Za.31-05** (VLI-2). Dagexcursie voor **vlinders en libellen** door het SAP-Clubje. We trekken naar het Kempbroek, een nat en uitgestrekt natuurgebied in de NO-hoek van Limburg.

Verzamelen om 08.00u op de parking van het zwembad te Hasselt (Elfde Linielaan); terug om 18.00u. Picknick en drank meenemen. Hoge schoenen aangewezen of beter nog laarzen. Loep, vlinder- en libellenboeken en -netjes niet vergeten. Voor meer info: Jan Wyers: 0475 31 37 09, jan.wyers@skynet.be. Begeleider: Frans Verstraeten van Limburgs Landschap, frans.verstraeten@limburgs-landschap.be, 011 53 02 55.

***Za.14-06** (VLI-3). Dagexcursie voor **vlinders en libellen** door het SAP-Clubje. Vandaag terug een dagexcursie buiten Midden-Limburg: we gaan er op uit in enkele hoogveenrestanten rondom de Baraque Fraiture in de Ardennen.

Verzamelen om 08.00u op de carpoolparking te Diepenbeek (E313); terug om 18.00u. Picknick en drank meenemen. Laarzen noodzakelijk. Loep, vlinder- en libellenboeken en dito netjes niet vergeten. Voor meer info: Jan Wyers: 0475 31 37 09, jan.wyers@skynet.be. Begeleider: Mischa Indeherberg, 013 53 00 74, 0473 73 56 77, mischa.manuela@skynet.be.

***Vr.27-06** (NachtVLI-2). Tweede van vier activiteiten om onze **nachtvinders** beter te leren kennen. We trekken dit keer naar Tommelen, waar we onze vanginstallatie opstellen rond het huis van onze aller Jos Coteur.

Verzamelen bij Jos thuis (Spoorwegstraat 159 te Hasselt) om 21.30u (zodat er tijd is om alles klaar te zetten). Einde wanneer eten en drank op zijn... (hangt eigenlijk vooral van weersituatie af). Breng een stoeltje mee, een lamp, nachtvlingergids en loep. Voor meer info: Jos Coteur, 0497 04 86 79, jos.coteur@telenet.be.

***Za.28-06** (VLI-4). Ook een nieuwe bestemming: de Sluisbenden te Hasselt en Diepenbeek. Hier is een oud zanddepot afgegraven, is een oude arm van de Demer terug meestromend

gemaakt en zijn poelen aangelegd. We gaan kijken wat er reeds te bespeuren valt qua **vlinders en libellen**.

Verzamelen helemaal achteraan op de parking van cinemacomplex Kinopolis te Hasselt (noordoostelijke top) en dit om 13.00u (dus niet 14.00u zoals vorige jaren!). Einde om 17.00u. Hoge schoenen of laarzen aangewezen, loep, vlinder- en libellenboeken en vangnetjes niet vergeten. Voor meer info: Jan Wyers: 0475 31 37 09, jan.wyers@skynet.be. Begeleiding en info omtrent het parcours: Jan Wyers.

***Za.12-07** (VLI-5). Dagexcursie voor **vlinders en libellen** door het SAP-Clubje. Vandaag terug een dagexcursie buiten Midden-Limburg: we verkennen de vallei van de Ziepbeek en de Kikbeekbron, beiden in het Nationaal Park Hoge Kempen.

We verzamelen om 09.00u op de parking van het zwembad, Elfde Linielaan te Hasselt; terug om 18.00u. Picknick en drank meenemen. Laarzen noodzakelijk. Loep, vlinder- en libellenboeken en dito netjes niet vergeten. Voor meer info: Jan Wyers: 0475 31 37 09, jan.wyers@skynet.be. Begeleider: Geert Beckers, 0478 56 21 87, geertbeckers@yahoo.com.

***Vr.25-07** (NachtVLI-3). Derde van vier activiteiten om onze **nachtvlinders** beter te leren kennen. Valt samen met de Europese Nacht van de Mot. We slaan 'onze tenten' terug op Domein Kiewit op.

Verzamelen op de parking (Putvennestraat, Hasselt) om 21.00u (zodat er tijd is om de vanginstallaties klaar te zetten). Het einde is... misschien gaan we wel tot de volgende dag door, want dan is er dagvlindertocht op Kiewit... . Breng een stoeltje mee, een lamp, nachtvlindergids en loep. Voor meer info: Jos Coteur, 0497 04 86 79, jos.coteur@telenet.be.

***Za.26-07** (VLI-6). **Vlinders en libellen** op Domein Kiewit.

Verzamelen op de parking van het domein, Putvennestraat, te Hasselt, om 13.00u. Einde om 17.00u. Hoge schoenen (of laarzen) aangewezen, loep, vlinder- en libellenboeken en vangnetjes niet vergeten. Voor meer info: Jan Wyers: 0475 31 37 09, jan.wyers@skynet.be. Begeleiding: Jan Wyers.

***WE.02+03-08**. Nationaal **Vlindertelweekend**. Het jaarlijkse telweekend voor tuinvlinders. Hoeveel vlinders bezoeken er jouw tuin? Doe mee en geef jullie resultaten door aan Natuurpunt in Mechelen.

Meer info over het project, de verschillende tuinvlinders, wat je kan doen om er meer te krijgen, maar ook een formulier om jullie gegevens in te geven, vinden jullie op www.natuurpunt.be en in onze Paalsteen. Coördinatie en info: Jan Wyers: 0475 31 37 09, jan.wyers@skynet.be.

***Za.09-08** (VLI-7). Dagexcursie voor **vlinders en libellen** door het SAP-Clubje. Vandaag terug een dagexcursie buiten Midden-Limburg. De Roervallei in Nederlands Limburg is een snelstromend riviertje met grindbanken. En dat geeft soorten die we bij ons niet aantreffen.

Verzamelen om 08.00u op de carpoolparking te Houthalen (E314); terug omstreeks 18.30u. Picknick en drank meenemen. Laarzen aangewezen. Loep, vlinder- en libellenboeken en dito netjes niet vergeten. Voor meer info: Johan Royeaerd, 0486 031 131, johan.royeaerd@fulladsl.be. Begeleider: plaatselijke gidsen.

***Za.23-08** (VLI-8). **Vlinders en libellen** op Tommelen. We gaan vooral op zoek naar libellen tussen de vele poelen, maar ook dag- (en nacht-)vlinders komen aan bod.

Verzamelen langs de Spoorwegstraat, onder de brug van de grote ring, waar deze de spoorweg over gaat, om 13.00u. Einde om 17.00u. Hoge schoenen (of laarzen) aangewezen, loep, vlinder- en libellenboeken en vangnetjes niet vergeten. Voor meer info: Jan Wyers: 0475 31 37 09, jan.wyers@skynet.be. Begeleiding: Jos coteur, 0497 04 86 79, jos.coteur@telenet.be.

***Vr.29-08** (NachtVLI-4). Vierde en laatste van vier activiteiten om onze **nachtvlinders** beter te leren kennen. We trekken richting Tommelen, waar we onze vanginstallatie opnieuw opstellen rond het huis van onze Jos Coteur.

Verzamelen bij Jos thuis (Spoorwegstraat 159 te Hasselt) om 21.00u (zodat er tijd is om alles klaar te zetten). Einde wanneer... (hangt eigenlijk vooral van weersituatie af). Breng een stoeltje mee, een lamp, nachtvlindergids en loep. Voor meer info: Jos Coteur, 0497 04 86 79, jos.coteur@telenet.be.

***Za.06-09** (VLI-9). **Vlinders en libellen** aan de Rode Vijvers. Meteen alweer de laatste vlinderende wandeling van dit SAP-seizoen. We zoeken naar nazomersoorten tussen de plassen en heidestruwelen aan de Rode Vijvers.

Verzamelen aan de Kapel van O.L.V. van Altijddurende Bijstand, Goorstraat-Bolderdal, te Hasselt, om 13.00u. Einde om 17.00u. Hoge schoenen (of laarzen) aangewezen, loep, vlinder- en libellenboeken en vangnetjes niet vergeten. Voor meer info: Jan Wyers: 0475 31 37 09, jan.wyers@skynet.be. Begeleiding: Johan Royeaerd, 0486 031 131, johan.royeaerd@fulladsl.be. Het is de laatste SAP, en dus wordt er SAP-pig afgesloten...

Cursus nachtvlinders

In 2008 organiseren de **NP Natuurhistorische werkgroepen Meetjesland** i.s.m. **NP Eeklo-Kaprijke-Evergem** en **Natuur en Landschap Meetjesland** (NLM) een nachtvlindercursus om deze boeiende nachtdieren aan jullie voor te stellen en deze vaak miskende soort wat dichterbij ieder van ons te brengen.

De cursus bestaat uit **twee theorielessen** en **drie praktijklessen**:

- **theorieles I: vrijdag 4 april**
NLM-ontmoetingscentrum, stationsgebouw, Koningin Astridplein 1 te Eeklo om 19u30 einde omstreeks 22u30
- **theorieles II: vrijdag 11 april**
NLM-ontmoetingscentrum, stationsgebouw, Koningin Astridplein 1 te Eeklo om 19u30 einde omstreeks 22u30
- **praktijkles I: zaterdag 26 april**
in bosgebied te Eeklo (plaats nog nader te bepalen) om 22u00 (tot omstreeks 1u00)
- **praktijkles II: zaterdag 24 mei**
in een tuin te Eeklo (plaats nog nader te bepalen), om 22u00 (tot omstreeks 1u00)
- **praktijkles III: zaterdag 7 juni**
in bosgebied te Eeklo (plaats nog nader te bepalen) om 22u00 (tot omstreeks 1u00)

De plaatsen waar de nachtvlindervangsten doorgaan zullen de 1ste les meegedeeld worden aan de cursisten.

Lesgever theorie: **Marc Zwertvaegher**

Begeleiders praktijk: **Chris Bruggeman, Diëgo Van De Keere en Marc Zwertvaegher**

Inschrijving: € 25,00 voor NP-leden en/of NLM-leden, € 40,00 voor niet leden op rek 890-9541156-73 van de Natuurpunt Natuurhistorische werkgroepen Meetjesland.

Info: marc.zwertvaegher@pandora.be of 09/253.52.85 en www.nlmeetjesland.be

Cursussen april

Nachtvlinders

Provincie Oost-Vlaanderen:

NP Natuurhist.werkgr.Meetjesland, NLM en NP Eeklo-Kaprijke-Evergem

Plaats(theorie): NLM-ontmoetingscentrum, stationsgebouw, Koningin Astridplein 1, Eeklo

Theorie: 04/04 en 11/04 van 19u30 tot 22u30

Praktijk: 26/04, 24/05 en 07/06 van 22u00 tot 1u00

Prijs: 25€ leden en 40€ niet-leden op 890-9541156-73 met vermelding 'nachtvlindercursus'

Info: Marc Zwertvaegher 09/253.52.85 , marc.zwertvaegher@pandora.be

Lesgevers: Marc Zwertvaegher, Chris Bruggeman en Diego Van De Keere

Provincie Antwerpen:

NP Antwerpen Noord

Plaats: Natuurhuis, Steenstraat 25 te Ekeren

Theorie: 15/04 en 22/04 van 19u30 tot 22u30

Praktijk: 26/04 en 17/05 na zonsondergang

Prijs: 18€ leden en 38€ niet-leden

Info: Antwerpen Noord 03/541.58.25, antwerpennoord@natuurpunt.be

Lesgever: Wim Veraghtert

Ongewervelden

Provincie Oost-Vlaanderen:

NP Invertebratenwerkgroep Gent

Plaats: BC De Grutto, Mahatma Ghandhistraat , Gent

Theorie: 18/04, 09/05, 20/06, 11/07 en 01/08 van 19u30 tot 22u30

Praktijk: 20/04, 10/05 en 12/07 van 14u00 tot 17u00

21/06, 02/08, 06/09 en 20/09 van 10u00 tot 13u00

Prijs: nog niet bepaald

Info: Olivier Beck, 0485/93.82.84 , fourtropolivierbeck@hotmail.com

Lesgever: Nobby Thys

Insecten voor beginners

Provincie West-Vlaanderen:

NP Beernem

Plaats: BC Bulskampveld, Bulskampveld 9, Beernem

Theorie: 05/04 en 12/04 van 14u00 tot 17u00

Praktijk: 21/06 en 28/06 van 14u00 tot 17u00

Prijs: 15€ leden en 20€ niet-leden ter plaatse betalen

Info: Rebecca Vlaminck 050/68.44.34 rebeccavlaminck@hotmail.com

Lesgever: Nobby Thys

Activiteitenkalender

6 maart 2008

Zutendaal

Dagvlinders, Nobby Thys

Afspraak: Bijen- en insectencentrum 'De Lieteberg', Zuurbroekstraat 16, Zutendaal van 19u tot 22u.

Organisatie: NP Educatie

Info + inschrijven: Nobby Thys 014/ 47.29.55 of nobby.thys@natuurpunt.be

7 maart 2008

Turnhout

Spinnendeterminatie, Herman De Koninck

Afspraak: Secretariaat Natuurpunt Educatie, Graatakker 11 Turnhout van 19u tot 22u

Organisatie: NP Educatie

Info + inschrijven: Nobby Thys 014/ 47.29.55, nobby.thys@natuurpunt.be

13 maart 2008

Oudenaarde

Hét determineren van ongewervelde dieren

**Bertie Schiettecatte, Bryan Goethals, Geert De Knijf,
Jo Packet, Marc Zwertvaegher, Ronny De Clercq**

Afspraak: Kasteeltje Park Liedts, Parkstraat , 9700 Oudenaarde om 20u00.

Organisatie: NP Lampyris, invertebratenwerkgroep Vlaamse Ardennen *plus*

Info: Anne Fobert 055/ 21.01.37, lampyris@telenet.be

16 maart 2008

Kluisbergen

Excursie Paddenbroek

Afspraak: Paddenbroek, Paddenstraat, Kluisbergen om 14u00.

Organisatie: NP Lampyris, invertebratenwerkgroep Vlaamse Ardennen *plus*

Info: Anne Fobert 055/ 21.01.37, lampyris@telenet.be

27 maart 2008

Ronse

Determinatie ongewervelden Paddenbroek

Afspraak: De Woeste Hoogte, Hotondstraat 2, 9600 Ronse 19u30 - 22u30

Organisatie: NP Lampyris, invertebratenwerkgroep Vlaamse Ardennen *plus*

Info: Anne Fobert 055/ 21.01.37 of lampyris@telenet.be

28 maart 2008

Westerlo

Plaatsen van fuik in Slangewortelpoel

Afspraak: na te vragen indien geïnteresseerd

Organisatie: NP Dubbelloof, werkgroep waterleven

Info: Erik Stoffelen 03/ 651.67.64 of ericstoffelen@skynet.be

29 maart 2008

Westerlo

1ste maal bemonsteren Slangewortelpoel

Afspraak: Brug Snepkens, Bergveld Westerlo om 10u00

Organisatie: NP Dubbelloof, werkgroep waterleven

Info: Erik Stoffelen 03/ 651.67.64 of ericstoffelen@skynet.be

29 maart 2008

Olen

Determinatie waterdiertjes

Afspraak: Pastorie St. Jozef Olen, Lichtaartseweg 200 om 13u00– 17u00

Organisatie: NP Dubbelloof, werkgroep waterleven

Info: Erik Stoffelen 03/ 651.67.64 of ericstoffelen@skynet.be

Varia

Wil je de [focus@ongewervelden](mailto:focus@ongewervelden.be) in de toekomst *niet meer* ontvangen, geef dan jouw naam en e-mailadres door op ons **contactadres**: focus.ongewervelden@telenet.be

Je kan op dit adres ook terecht voor het doorgeven van gegevens van andere geïnteresseerden, mededelingen en teksten voor de volgende focus, vragen en suggesties...

De lijst met namen waar je waarnemingsgegevens naar toe kunt sturen is te vinden op: <http://www.lampyris.be/waarnemingen.htm>

Dank voor het lezen en tot de volgende keer.